

fik det fede kald Vær-Nebel ved Horsens, var en mand med mange talenter, som ikke blev gravet ned, men frugtbargjort i rigt mål. Ved sin skrivepult præsterede han det ypperlige, hvad skønskrift og ornamentering angår og det usædvanlige at føre en yderst detaljeret bog over avlingen til præstegården 1771–80. Det er et i egentligste forstand jordbundet værk af en ægte rationalistisk præst, som med liv og sjæl går op i alle sider af præstegårdens drift. I haven dyrkes der røde og gule kartofler, kommen og abrikoser, og der hjemforskrives vinstokke fra Lybæk; men der bliver også indrettet en »skueplads« uden for storstuen til at drikke the på, og neden for bliver geheimerådens og fruens navnetræk anlagt i buxbom. Biavlens spillede en vigtig rolle, og præsten gik over til at bruge »nyemodige todækker-kuuber«. Men selve landbruget er selvfølgelig hovedsagen, og her kan vi i alle detaljer følge med til pløjning og såning, tørveskæring og høbjergning, kornhøst og tærskning – alting med omhyggelig angivelse af tid, sted, udbytte og forbrug. Det samme gælder husdyrene – de er der lige fra rytterhesten til 54 rdl. og til den enkelte gås eller bisværn. Og det var en stor husholdning; i november slagtede man 30 gæs og 6 svin. Svinene var kommet »på skoven« i oktober og kom hjem midt i november. Præstefruen stod ved sin mands side, men var han alligevel ikke den dygtigste – eller var den blommede ko den bedste? »13. dec. 1780 solgte min kone den blakkede ko for 6 daler, 15. dec. solgte jeg selv den blommede ko for 7 daler«.

Bogen er et usædvanligt stykke landbrugs- og kulturhistorie; der kan givetvis gøres mange interessante iagttagelser vedrørende landbruget og

dets afkastning, landhusholdning, havebrugshistorie m. v. Udgangen er forsynet med en velskrevet og vel orienterende indledning og ordliste bag i, men man savner et oplysende noteapparat.

Paul G. Ørberg

Harald Langberg: Dødens Teater. Revolutionen 1772. (Gyldendal, 1971). 128 s.

Forf., der er overinspektør ved Nationalmuseet, har udarbejdet sin bog efter at de originale aktstykker i kongehusets arkiv om dronning Caroline Mathilde i 1966 blev offentligt tilgængelige. En anden motivering for at udsende en ny bog om Struensees fald er, at »den offentlige moral« er ændret derhen, at man kan skrive om de intimere detaljer i forholdet mellem dronningen og Struensee. At bogen samtidig kommer til at fungere som en jubilæumsbog, vil hverken være ukært for forf., forlag eller publikum.

De papirer, der nu er blevet tilgængelige, kaster især lys over dronningen og hendes forhold til Struensee, således som det blev gjort til genstand for »inkvisitions-kommissionens« efterforskning. Det er et rystende billede, der tegnes af, hvordan den purunge, temperamentsfulde og godhjertede, men naive dronning interneredes på Kronborg, hvor hun med alle midler – legemlig tortur undtaget – blev lokket, truet og narret til at tilstå sit forhold til Struensee. En tid lang lykkedes det endog kupregeringen at forhindre hendes korrespondance med sin bror, den engelske kong George III; særlig hjerteløs var den brug, der blev gjort af hendes børn i det politisk/revolutionære pokerspil. Hele tiden, mens hun opholdt sig på Kronborg, opretholdt man imidlertid den

foreskrevne etikette i omgangen med »Hendes Majestæt«, der »residerede« på slottet. Budskabet om hendes mors død i England nåede på denne tid til landet, og i den stævning hun fik fra kommissionsdomstolen, der skulle afsige skilsmisdom, havde dommerne – for at tilkendegive deres sympati – forseglede med sort lak!

Forf. levendegør skildringen med mange lignende iagttagelser, der bevirker, at man flyver gennem bogen som en spændende roman. Men een ting, der ikke kan – og sikkert aldrig vil kunne – dokumenteres, er enke-dronning Juliane Maries nøjagtige andel i statskuppet. Det må dog stå klart, at hun har været den, der diskret trak i trådene, uden at efterlade sig kompromitterende materiale, og hun bliver derfor forf.s skurk, mens Caroline Mathilde er heltinden.

Forf. har ikke villet belaste bogen med et videnskabeligt noteapparat; men dette er dog alligevel blevet udarbejdet i nogle få eksemplarer og deponeret på de forskellige videnskabelige biblioteker, således at bogens oplysninger kan efterkontrolleres af særligt interesserede; utvivlsomt en udmærket idé, hvis man på denne måde kan billiggøre bøgerne og få dem ud til et større publikum. For udbredelse fortjener denne lille, velskrevne bog! Forf. lever med i handlingen, indigner og tager parti; men ikke på en sådan måde, at kendsgerningerne tilsløres, for behandlingen af dronningen var skandaløs, og henrettelsen af Struensee og Brandt var bestialsk. Skildringen er lagt på et personligt plan: de mere principielle politiske begivenheder og deres årsager berøres kun perifert. Men inden for den givne ramme giver bogen et levende indtryk af den sidste voldelige statsomvæltning her i landet for 200 år siden.

Jørgen Peder Clausager

A. D. Henriksen: *Skæbner i Struenseetiden. Agent Hans Holck og generaldirektør Helfrich Peter Sturz.* (Malchow Bogtryk, Ringsted, 1972). 45 s.

Denne lille, nydeligt udstyrede bog er udkommet som en nytårshilsen til forfatterens og bogtrykkerens venner; kun 200 eksemplarer af den er kommet i handelen.

Den fremdrager to meget forskellige skæbner fra 1770'ernes København: den filantropiske Hans Holck (kendt fra Johan Herman Wessels vers), der udgav Adresseavisen og Københavns Vejviser, stiftede en sygekasse og oprettede skoler, og litteraten og embedsmanden H. P. Sturz, der blev ansat i den danske stats tjeneste under J. H. E. Bernstorff, men som mistede sit embede og måtte forlade landet i forbindelse med de omfattende udrensninger, der fulgte efter Struensees fald.

Bogen gengiver nogle af de versificerede indlæg i striden mellem Holck og Wessel om Holcks poetiske frembringelser i Adresseavisen, der ikke fandt nåde for Wessels øje; og Sturz' litterære produktion, der i 1829 udsendtes i »Miniatur-Bibliothek der Deutschen Classiker«, berøres ligeledes; så bogen har utvivlsomt værdi for litteraturhistorikere.

For den alment historisk interesserede er bogens fortjeneste, at den beskriver to glemte, men interessante skikkelser fra datidens København, og i korte rids tegner et billede af tiden og deres virke i den. De fleste historiske fremstillinger koncentrerer sig på denne tid om Struensee og hans skæbne: her ser vi, at livet i København også havde andre, mere dagligdags aspekter.

Jørgen Peder Clausager